

УДК: 94(477):001-051:394.92]”192/193”

**МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ І МИХАЙЛО ВОЗНЯК:  
ВЗАЄМИНИ МІЖ ДВОМА ВЧЕНИМИ  
У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД  
(на матеріалах епістолярної спадщини)**

**Леся КЛЕБАН**

Львівський національний університет імені Івана Франка,  
Археологічний музей,  
бул. Університетська 1, 79000, Львів, Україна

У статті на основі листування відомих українських науковців та діячів, зокрема М. Грушевського, М. Возняка, К. Студинського, Ф. Колесси та інших, а також опублікованих джерельних матеріалів, охарактеризовано відносини між київським науковцем, українським істориком М. Грушевським та галицьким – М. Возняком, відомим літературознавцем й засновником франкознавства. Особливу увагу зроблено на епістолярну спадщину обох академіків, на основі якої можна більш краще зрозуміти їх наукову, громадську діяльність, а також чисто людські взаємини, що проходили у вирі різноманітних подій зазначеного часу. Також на основі взаємин обох вчених, частково проаналізовано зв'язки між галицькими науковцями та науковцями Радянської України міжвоєнного періоду, зокрема між ВУАН та НТШ. Показано реакцію галичан на події, що відбувались у Радянській Україні в 30-х роках ХХ ст.

*Ключові слова:* М. Грушевський, М. Возняк, ВУАН, НТШ, Польська держава, радянська влада, міжвоєнний період.

М. Грушевський та М. Возняк належать до когорти провідних українських науковців першої половини ХХ ст. Виразні державницькі позиції зробили їх недоступним для широкого загалу у радянський час, а більшість їх наукових робіт через накладені ідеологічні штампи були заборонені. Лише відновлення української державності у 1991 р., дозволило сучасним науковцям продовжити дослідження низки важливих проблем української історії. Зокрема переоцінити творчі здобутки несправедливо забутих наукових та громадсько-політичних діячів, до яких слід віднести обох видатних вчених.

Водночас попри величезну кількість літератури в сучасній українській історіографії, що стосується наукової та громадсько-політичної діяльності і М. Грушевського, і М. Возняка, все ж таки на сьогодні залишається актуальним звернути увагу на епістолярну спадщину обох видатних українських вчених. Саме вона є безцінним джерелом до відтворення не тільки життєвого і творчого шляху академіків, а й низки подій, що відбувались в науковій, культурній та політичній сферах обох частин міжвоєнної України, тому є завжди актуальною для сучасної науки та освіти.

Мета статті – на основі листування між обома відомими українськими академіками показати відносини між ними як в науковій сфері, так і в людських взаєминах протягом зазначеного часу.

Стаття написана на основі листування відомих українських науковців та діячів, зокрема М. Грушевського, М. Возняка, К. Студинського, Ф. Колесси та інших, що відображає суспільно-політичну ситуацію на західно- і на східноукраїнських землях, ілюструє політику польської і радянської влади в культурній та політичній сферах міжвоєнного часу.

Серед осіб, з якими листувався М. Возняк відомі історики, літературознавці, громадсько-політичні діячі – усього 100 осіб. Знаходяться вони у відділі рукописів Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України, в особистому архіві академіка (фонд 29). Та найбільше листів належить українському історику М. Грушевському (52 листи). Частина з них опублікована з передмовою М. Гнатюка<sup>1</sup>. Це, переважно, листи 1926–1930 рр., коли М. Грушевський як редактор журналу “Україна” звертався до М. Возняка [М.Возняк саме на цей час почав активну роботу над вивченням творчості Великого Каменяра. – Л. К.] за допомогою у справі підготовки збірника, присвяченого Івану Франку, оскільки живучи у Львові, галицький вчений мав доступ до архіву відомого українського поета.

Також частина листів М. Грушевського до М. Возняка, що охоплюють період з 1909 до 1932 рр., вийшла друком завдяки М. Дядюк<sup>2</sup>. Вони охоплюють період співпраці обох науковців у Науковому товаристві ім. Шевченка та Всеукраїнській Академії Наук.

Краще зрозуміти взаємини двох відомих вчених у міжвоєнний період, дають можливість листи М.Грушевського до голови НТШ К.Студинського, що знаходяться у Центральному державному історичному архіві України у м. Львові у фонді 362 (Кирило Студинський). Їх упорядкувала Г.Сварник<sup>3</sup> і вони вийшли друком.

В Центральному державному історичному архіві України у м. Києві, у фонді 1235 “Грушевський М.С.”, серед величезної кількості листів, знаходяться також і листи галицького вченого М. Возняка до М. Грушевського. Проте їх там є мала кількість: всього, за поданням І.Гирича, 10 листів<sup>4</sup>.

Перебуваючи довгий час у Львові (київський історик протягом 1897–1913 років був головою Наукового Товариства ім. Т.Шевченка та у 1894–

<sup>1</sup> Михайло Гнатюк, “Листи Михайла Грушевського до Михайла Возняка,” *Записки Наукового товариства імені Шевченка* 221 (1990): 327–338.

<sup>2</sup> Мирослава Дядюк, “Листи Михайла Грушевського до Михайла Возняка: 1909–1932,” *Український історик* 4 (2006–2007): 152–154.

<sup>3</sup> *Листи М. Грушевського до К. Студинського (1894–1932)*, упоряд. Галина Сварник (Львів, Нью-Йорк: Видавництво М. П. Коць, 1998).

<sup>4</sup> *Епістолярна спадщина Михайла Грушевського (Покажчик фонду № 1235 у ЦДІА України у м. Києві)*, упоряд. Ігор Гирич, (Київ: Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, 1996), 19.

1914 роках очолював кафедру історії України у Львівському університеті), М.Грушевський, звичайно ж, добре знав галицьких науковців і “*на їх наукове її адоі а³ò í èòò âî äóæå ðî çðàðîî áóááâ...*”<sup>5</sup>. Знайомство і співпраця між українським істориком та молодим М.Возняком власне почалася із НТШ ще на початку ХХ ст. Проте Перша світова війна та національно-визвольна боротьба 1917 – 1920 років перервали ці відносини. Відновились вони лише після повернення у 1924 році до Києва із еміграції М.Грушевського. Київський історик відразу почав налагоджувати контакти з науковцями обох частин України, а саме між ВУАН та НТШ<sup>6</sup>. В одному з листів М.Грушевський писав до голови НТШ К. Студинського: “*Я наспів велике заінтересованне Галичиною...поставив на обгортці [мова йде про журнал “Україна” - Л.К.] Ваше ім’я, щоб замаркувати звязок з Львовом...*”<sup>7</sup>. З цією метою уже у 1925 році при ВУАН навіть була створена Комісія дослідження історії Західної України<sup>8</sup>, яка, на думку М.Грушевського, мала стати основою Дослідного інституту Західної України в системі ВУАН. З цією комісією була пов’язана наукова діяльність більшості членів НТШ, в тому числі і М.Возняка. На протязі усього періоду співпраці між галицьким та київським вченими потрібно відзначити, що М. Грушевський мав відчутний вплив на майбутнього академіка, хоча сам М. Возняк це заперечував. Та по при заперечення цей вплив все ж таки відчувався як в науковій, так і в соціально-побутовій сфері. М.Грушевський окреслював для М.Возняка теми для досліджень: “*...в першу чергу чекаю від Вас статтю про Франка в радикальній партії, з матеріалами иншими про Франка можете трохи проволікти*”<sup>9</sup>; “*Листування Куліша з Білобородовим отримав ..., звернути більше уваги на галицьких письменників-соціалістів*”<sup>10</sup>; “*тепер найбільше б від Вас бажали се статтю з новішого галицького, буковинського або закарпатського життя: соціального, культурного чи літературного нових часів ..., особливо доби воєнної або повоєнної...*”<sup>11</sup>. Разом з тим український

<sup>5</sup> Листи М. Грушевського до К. Студинського, 150.

<sup>6</sup> Детальніше див.: Данило Кравець, “Відносини між Науковим Товариством імені Тараса Шевченка та Всеукраїнською Академією Наук у 1920 – на початку 1930-х рр. у галузі історичних дисциплін,” *Історія України. Наукові виклади* 5 (2011): 42–48; Тетяна Савенко, “Співпраця Наукового Товариства ім. Т. Шевченка з Всеукраїнською Академією Наук,” *Гілея: науковий вісник* 102 (2015): 85–90.

<sup>7</sup> Листи М. Грушевського до К. Студинського, 156

<sup>8</sup> Тетяна Гошко, “І. Крип’якевич – ініціатор співпраці галицьких дослідників із ВУАН,” *Український історичний журнал* 4 (2010): 128–142; Тетяна Папакіна, “Комісія дослідження історії Західної України Всеукраїнської академії наук: науково-бібліографічний доробок (1925–1933),” *Бібліографічний вісник* 3 (2001): 35–39.

<sup>9</sup> Михайло Грушевський, Листи до Возняка Михайла Степановича, Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України (далі – ЛННБ ім. В. Стефаника), ф. 29 (Михайло Возняк), спр. 270, арк. 9.

<sup>10</sup> Там само, арк. 27.

<sup>11</sup> Там само, арк. 40.

історик надавав змогу М.Возняку публікуватися у редактованих ним академічних виданнях, зокрема в “Україні”<sup>12</sup>: “...пошлемо Вам 50 доларів, се буде Вам в рахунок гонорару від “України” за статтю про Франка і всякий матеріал...”<sup>13</sup>. З цього приводу заслуговує на увагу шостий випуск журналу за 1926 рік, що присвячувався творчості Каменяра. Тим самим історик спонукав науковців, особливо істориків та літературознавців Львова того часу, зайнятися збиранням і публікацією матеріалів про життя та діяльність Івана Франка<sup>14</sup>. За короткий період існування часопис “Україна” зумів об’єднати науковців Західної і Східної України, став важливим друкованим органом української науки, на сторінках якого робився акцент на дослідження української історії, мови, літератури, мистецтва, етнографії та краєзнавства.

Та повернімось до М.Грушевського та М.Возняка. У взаєминах обох українських вчених, варто виокремити кілька причин активної співпраці між ними. По-перше, під час перебування у Галичині М. Грушевський значно зблизився із галицькою інтелігенцією, в т.ч. з молодим Возняком. Після його повернення до Києва ці відносини переросли у наукову співпрацю. Так, наприклад, в одному з листів історик просить Михайла Степановича “прислати в перекладі передмову Франка...Тепер ще прошу списати мені статейку «Діла» «Смутна проява» з приводу сеї його професії, і означить дату «Діла», коли вона вийшла. Чи з кореспонденції Франка або що Вам не відомо його умотивовання сього його виступу, подібно як він умотивував в ЛНВ, 1906”<sup>15</sup>, а також дати своє бачення “...коли формально зорганізувалось москвофільство в Галичині і на Закарпатській Україні...Ви можете зробити се у формі статті, яку потім можна було б надрукувати...”<sup>16</sup>. Окрім того, “заохочує Возняка до праці над вишукуванням прототипів українських народних пісень у польських, чесько-словацьких, німецьких і інших жерелах...”<sup>17</sup>.

По-друге, для М. Возняка в цей час однією з життєво важливих проблем було знайти кошти необхідні для прожиття та наукової роботи. Адже в умовах польської окупації М.Возняк “не належить до жодної партії, фанатично ненавидить Польщу”<sup>18</sup>. Не визнавши польської влади, галицький науковець

<sup>12</sup> Михайло Возняк, Життя і значіння Івана Франка (Львів: Друк. Наукового товариства ім. Т. Шевченка, 1913): 40 с.; Михайло Возняк, “Журнальні плани Франка в рр. 1881–1886,” *Україна* 3 (1927): 17–88; Михайло Возняк, “Іван Франко в добу радикалізму,” *Україна* 6 (1926): 115–163.

<sup>13</sup> ЛННБ ім. В. Стефаника, ф. 29, спр. 270, арк. 7.

<sup>14</sup> Ігор Гирич, “М. Грушевський і І. Франко: до історії взаємин,” *Український історичний журнал* 5 (2006): 35.

<sup>15</sup> ЛННБ ім. В. Стефаника, ф. 29, спр. 270, арк. 13.

<sup>16</sup> Там само, арк. 15.

<sup>17</sup> Ксенія Колесса, “Взаємне листування Філарета Колесси та Михайла Грушевського,” *Записки Наукового товариства імені Шевченка* 230 (1995): 421.

<sup>18</sup> Олександр Рубльов, *Західноукраїнська інтелігенція у загально-національних політичних та культурних процесах (1914–1939)* (Київ: Інститут історії України НАН України, 2004), 319.

тим самим прирік себе на скрутне фінансове та матеріальне становище, що добре видно із листа Івана Огієнка до Кирила Студинського: *“Перейнятий Вашим описом Вознякового бідуювання, згоден поділитися з ним останнім”*<sup>19</sup>. Саме тоді на допомогу М.Возняку прийшов М.Грушевський, який матеріально допомагає галицькому вченому. *“З огляду на гостру потребу в грошах, про яку ви пишете, ми пошлемо завтра Вам 56 або 57 доларів – стільки ще лишилося ліцензії в Академії, а з нової ліцензії...постараюсь вислати як мога більше...”*<sup>20</sup>, – писав київський академік до М.Возняка. Практично завжди лист М. Грушевського починався словами: *“Високоповажаний Михайло Степанович! Листа Вашого дістав... сими днями пошлемо Вам –...[вказувалася сума – Л. К.] доларів, се буде Вам в рахунок гонорару”*. У переважній більшості випадків гонорари пересилали поштою: *“недавно післали 40 доларів на Вашу Львівську адресу...”*<sup>21</sup>, рідше – передавали К. Студинським та іншими знайомими науковця<sup>22</sup>, або ж через *“...книгарню Шевченка”*<sup>23</sup>.

Окрім того, аби мати кращу можливість фінансово підтримувати М.Возняка, київський академік навіть хотів *“зробити його [М.Возняка – Л.К.] співробітником при кафедрі з тим, щоб він вів деякі праці – копіював етнографічні матеріали ...се може дати місячно 16 дол...”*<sup>24</sup>. Водночас від початку 1924 року М.Грушевський разом із К. Студинським виношував ідею про подання кандидатури М.Возняка на обрання членом-кореспондентом ВУАН<sup>25</sup>. 17 червня 1924 року український історик писав до К. Студинського: *“Прошу переказати Ф. Колессі і М. Возняку... так: Ф. Колессу я хочу проводити на дійсного члена Академії, а М. Возняка, з огляду на його молодий вік – членом-кореспондентом поки що ... Нехай пришлють згоду...”*<sup>26</sup>. Проте засновник франкознавства відмовився від запропонованої посади. На це, мабуть, були дві причини: по-перше, мотиви його дій слід шукати ще у 1911 році, коли за поданням К. Студинського його не обрали членом НТШ, за що засновник франкознавства дуже образився на останнього; а по-друге, М.Возняк розраховував на звання академіка.

Зухвале рішення М. Возняка обурило М. Грушевського, який у листі до К. Студинського писав: *“Коли Возняк такий гонорний, то прошу дати йому покій... Коли галичане так низько собі цінять члена-кореспондента,*

<sup>19</sup> Цит. за: Уляна Єдлінська, *Кирило Студинський. 1868–1941. Життєписно-біографічний нарис* (Львів: НТШ, 2006), 78.

<sup>20</sup> ЛННБ ім. В. Стефаника, ф. 29, спр. 270, арк. 16.

<sup>21</sup> Там само, арк. 15 зв.

<sup>22</sup> Там само, арк. 9, 13.

<sup>23</sup> Там само, арк. 18.

<sup>24</sup> *Листи М. Грушевського до К. Студинського*, 153.

<sup>25</sup> Кравець, “Відносини між Науковим Товариством імені Тараса Шевченка та Всеукраїнською Академією Наук,” 43.

<sup>26</sup> *Листи М. Грушевського до К. Студинського*, 153.

*Академія може обійтись... у нас як своє, так клади йому зараз ноги на голову*<sup>27</sup>. Згодом, у листі від 24 серпня 1924 року, він додав: *“Ваша звістка, що Возняк не схотів бути членом-кореспондентом, зробила в Відділі дуже прикре вражінє; мабуть довший час взагалі не будуть вибирати нікого з Галичини”*<sup>28</sup>. Проте галицький науковець пізніше пожалів, що так категорично відмовився від пропозиції київського академіка, бо уже пізніше, в одному з листів М.Грушевського до К.Студинського, від 4 листопада 1924 року, читаємо: *“Возняк, якщо передумав (начебто з Вашого листу так виходить?) і годиться бути вибраним членом-кореспондентом, нехай дасть згоду на письмі ... і ми поставимо його”*<sup>29</sup>. Можливо, М.Возняк передумав тому, що і Філарета Колессу також погодились зробити лише *“членом-кореспондентом”*<sup>30</sup>, а не відразу академіком. Та все ж таки недивлячись на недокінця не зрозуміле рішення засновника франкознавства, К. Студинський і М.Грушевський не полишали спроб ввести М. Возняка до складу ВУАН, що зрештою, підсумком стало обрання його академіком.

Зважаючи на брак джерельної інформації, прослідкувати передісторію цієї події надзвичайно важко, проте з впевненістю можна стверджувати, що основою такого рішення Вченої Ради Академії послужили наукові праці М. Возняка, що з'являлися друком у київських та харківських виданнях. Пролити світло на цю проблему допомагає лист І. Шимоновича до М. Возняка від 27 квітня 1927 року, у якому він писав: *“Тут в Харкові діячі наукові та й громадські кола не раз обговорювали Вашу справу, себ-то щоби якось дати вам більшу спроможність для наукової праці. В кінці-кінців прийшли до того, що треба вас зачепити в Академії Наук. Налягають на старого М. Грушевського, бо лише він спец по проведенню галичан. Однак, є така думка, щоби Вас провести чи дійсним чи навіть членом-кореспондентом, але з умовою сталої місячної платні в розмірі, яка би цілком Вас забезпечила. До Києва час від часу Ви могли би наїжджати. Вас тут вважають найбільшим спеціалістом по історії української літератури”*<sup>31</sup>.

Власне на основі листа І. Шимоновича можна стверджувати про причини, які стали каталізатором та прискорили обрання М.Возняка академіком ВУАН: 1) видана впродовж 1920 – 1924 років тритомна *“Історія української літератури”*; 2) ініціатива такого рішення виходила із середовища харківських наукових та громадсько-політичних кіл; 3) дружні, приятельські відносини М. Возняка із М. Грушевським; 4) прихильне ставлення галицького вченого до радянської влади [тут потрібно уточнити, що саме в цей період в Радянській Україні проходила

<sup>27</sup> Листи М. Грушевського до К. Студинського, 156–157.

<sup>28</sup> Єдлінська, Кирило Студинський. 1868–1941, 57

<sup>29</sup> Листи М. Грушевського до К. Студинського, 164.

<sup>30</sup> Там само, 167.

<sup>31</sup> Іоаникій Шимонович, Листи до Возняка Михайла Степановича, ЛННБ ім. В. Стефаника, ф. 29, спр. 508, арк. 6.

українізація і ряд галицьких наукових та громадсько-політичних діячів позитивно сприймали ці події, а деякі з них навіть переїхали на проживання до Радянської України].

На початку 1929 року Комісія мовознавства і красномовства під головуванням К. Студинського обрала кандидатів на звання академіка, якими стали: М. Возняк, О. Колесса, В. Щурат (всі кандидати набрали максимальну можливу кількість голосів – 16)<sup>32</sup>. Згадуючи ці події К. Студинський писав: *“Про Вас і Колессу... дискусії були короткі та дуже прихильні. Супротив кандидатури Щурата я заховав повну нейтральність і голосував за ним, щоби не мав права ніколи сказати про мене, що я на Україну їздив з інтригами”*<sup>33</sup>. А М.Грушевський у листі до Ф.Колесси писав: *“затвердили нових академіків, в тім числі й Ваш, Возняка і Щурата...”*<sup>34</sup>. Зрештою 29 червня 1929 року на засіданні Ради Академії Наук М. Возняка обрано дійсним членом. Одразу після цього М. Грушевський *“гратулюючи... листовно повідомив, що... вибір не зумовлений ніякими обов’язками”*<sup>35</sup>. Разом з тим усім новообраним галицьким академікам ВУАН була призначена *«платня ...і Академія клопотатиметься, щоб частина платні йшла у валюті...»*<sup>36</sup>. Як пізніше зазначав професор Київського університету, дійсний член НТШ Володимир Перету, станом на 1932 рік, у ВУАН було чотири академіки з літературознавства, жоден із яких не проживав у Києві<sup>37</sup>.

Завдяки співпраці з М.Грушевським, Михайло Степанович отримав більші можливості друкувати свої праці у радянських видавництвах. Тільки з франкознавства М.Возняк надрукував 26 праць<sup>38</sup>. Проте одним з найбільших досягнень співпраці М.Возняка з М.Грушевським було *“Листування І.Франка і М.Драгоманова”*, що вийшло друком у 1928 році в першому томі збірника Комісії Західної України – *“Матеріали до культурної і громадської історії Західної України”*<sup>39</sup>. *“Академік Студинський писав, що Ви ладите переписку Франка з Драгомановим...Я взявся б се випустити як том Академії...”*<sup>40</sup>; *Ваш драгоманівський матеріал (листування з галичанами) я [М.Грушевський – Л.К.] пропустив весь, поділивши на 3 пайки, відповідно до їх змісту...*<sup>41</sup>, –

<sup>32</sup> Кирило Студинський, Листи до Возняка Михайла Степановича, ЛННБ ім. В. Стефаника, ф. 29, спр. 471, арк. 10.

<sup>33</sup> Там само, арк. 2.

<sup>34</sup> Колесса, *“Взаємне листування Філарета Колесси та Михайла Грушевського,”* 428.

<sup>35</sup> Автобіографії його і особистий листок по обліку кадрів. 1939, 1940, ЛННБ ім. В. Стефаника, ф. 29, спр. 1, арк. 1.

<sup>36</sup> Автобіографії його і особистий листок по обліку кадрів, ЛННБ ім. В. Стефаника, ф. 29, спр. 270, арк. 3.

<sup>37</sup> Володимир Перету, Листи до Возняка Михайла Степановича, ЛННБ ім. В. Стефаника, ф. 29, спр. 426, арк. 10 зв.

<sup>38</sup> Іван Денисюк, *“Академік з легенди,” Українське літературознавство* 68 (2006): 418.

<sup>39</sup> ЛННБ ім. В. Стефаника, ф. 29, спр. 270, арк. 6, 34.

<sup>40</sup> Там само, арк. 6.

<sup>41</sup> Там само, арк. 9 зв.

писав український історик до М.Возняка. Властиво ця праця показала *“важний момент в розвою галицько-українських взаємин і життя Галичини...”*<sup>42</sup>. В цій праці М.Возняк впорядкував 347 листів, на основі яких теперішні дослідники мають змогу почерпнути інформацію про відносини як між самими відомими українськими діячами, так і між обома частинами України. Ця праця, на думку М.Вальо, стала визначальною для розвитку франкознавства у Радянській Україні й видавництва творів І.Франка<sup>43</sup>, у якому взяв участь і галицький вчений.

Окрім матеріальної підтримки, Михайло Сергійович мав вплив і на формування наукових поглядів М.Возняка. Добре це спостерігається фундаментальній праці галицького науковця *“Історія української літератури”*, у якій він спирається на *“ідеї відрубності українського народу від російського”*, тобто автохтонності, що простежується в *“Історії України-Руси”* М.Грушевського. Саме із *“Історії України-Руси”* М.Грушевського галицький академік запозичив основний принцип свого видання – вивчати історію *“кожної народності окремо, в її генетичнім приємстві від початків аж до нині”*. На що український історик з *“приємністю бачив, як його історичні огляди в “Історії України-Руси” послужили нашим історикам літератури, які публікували свої загальні курси в останніх десятиліттях”*<sup>44</sup>. Згодом М. Возняк опублікував близьку за змістом працю – *“Старе українське письменство”*<sup>45</sup>.

Водночас дружні і наукові стосунки між обома вченими, не заважали Михайлу Сергійовичу інколи критикувати деякі праці Михайла Возняка за *“малоцікаві вступні замітки”*<sup>46</sup>. Та бувало, що з цього приводу київський академік навіть більш категоричніше висловлювався: *“...прислав мало цікавий матеріал, «на тобі, Боже, що мині не гоже»*<sup>47</sup>. Але разом з тим М.Грушевський приязно ставився до галицького вченого і був *“радий бачити його у нашім крузі”* та *“співробітництву з ним [М. Возняком – Л.К.]”*, водночас просив галицького вченого *“порозумівся щодо тем ... від Галичини ми раді б мати статті і матеріали на галицькі теми, більш літературного, головно – соціального інтересу”*<sup>48</sup>. Натомість М.Возняк не сприймав на свою адресу жодної критики, і *“узяв міну розгніваної дитини”*, про що навіть жалівся український історик К.Студинському:

<sup>42</sup> ЛННБ ім. В. Стефаника, ф. 29, спр. 270, арк. 7.

<sup>43</sup> Марія Вальо, *“Універсум бібліографічної спадщини Івана Франка,” Записки Наукового товариства імені Шевченка* 257 (2009): 97.

<sup>44</sup> Михайло Гнатюк, *“Давня українська література в інтерпретації М. Возняка,” Академік М. Возняк і розвиток української національної культури. Наукові читання. Тези* (Львів, 1990), 49.

<sup>45</sup> Михайло Возняк, *Старе українське письменство* (Львів: НТШ, 1922), 512.

<sup>46</sup> *Листи М. Грушевського до К. Студинського*, 165.

<sup>47</sup> Там само, 182.

<sup>48</sup> Там само, 184.

*“Возняк в останній раз на мої прошення досить кисло міні відписав, що не має часу і не може скорше зробити<sup>49</sup>..., не пише і не знати чого властиво хоче”<sup>50</sup>. (Так у свій час було зі К.Студинським, що було пов’язано з НТШ, тепер і з М. Грушевським. Навіть в радянський період співробітники АН УРСР будуть відімчати, що “при обговоренні помилок в його [М. Возняка – Л.К.] роботах, проявляє хворобливу нервозність...”<sup>51</sup>). Ображений М.Возняк на київського академіка навіть “зняв ім’я своє з книги<sup>52</sup> [мова йде про працю М.Возняка “Листування Драгоманова з Франком” – Л.К.]” та поза спиною М.Грушевського “подав до Шевченківського Інституту, на руки Дорошкевича, видання невиданих творів і біографічних матеріалів Франка в 10 томах”<sup>53</sup>. Знаючи непростий характер М.Возняка, редактор журналу НТШ “Стара Україна” Іван Кривецький у свій час писав до засновника франкознавства: “Дивно мені, що Ви берете собі так дуже до серця відносини, серед яких приходиться вам працювати... Відносини ж ці, се ж невідлучний [атрибут – Л. К.] кожного українського письменника, що дійсно щось робив – пригадайте Драгоманова, Франка, Грушевського, Гнатюка й інших. В одного вони не виносимі з одного боку, в другого – з іншого, в третього – ще з іншого, а бо зі всіх нараз. Ви робите велике й тривке діло і свідомість того нехай додає Вам витривалості та байдужості на всякі відносини”<sup>54</sup>.*

Знали гострий норов галицького вченого і в Києві, особливо “після переполоху, що він [М. Возняк – Л.К.] зробив щодо коректу [праці “Листування Драгоманова з Франком” – Л.К.]”, ніхто не хотів “корігувати докінчення листів (1894-5) що він прислав...”<sup>55</sup>. Та все ж таки саме за сприянням М. Грушевського, який “вирішив не сваритися і все це терпеливо знести”<sup>56</sup>, праця “Листування Драгоманова з Франком” у 1928 році побачила світ. Водночас український історик був готовий фінансово і далі допомагати М.Возняку й навіть зобов’язувався видати продовження фундаментальної праці “Історія української літератури”, якщо той почне писати четвертий том, за що “Возняк отримає 100 крб. за аркуш”<sup>57</sup>.

<sup>49</sup> Листи М. Грушевського до К. Студинського, 198, 199.

<sup>50</sup> Там само, 219.

<sup>51</sup> Характеристика на керівника відомства української літератури Інституту суспільних наук АН УРСР, дійсного члена АН УРСР, Інститут українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України, ф. 3 (Особова справа ак. М. Возняка), оп. 3, спр. 80, арк. 77.

<sup>52</sup> Листи М. Грушевського до К. Студинського, 222–223.

<sup>53</sup> Там само, 226

<sup>54</sup> Іван Кривецький, Листи до Возняка Михайла Степановича, ЛННБ ім. В. Стефаника, ф. 29, спр. 337, арк. 2.

<sup>55</sup> Листи М. Грушевського до К. Студинського, 218.

<sup>56</sup> Там само, 223.

<sup>57</sup> ЛННБ ім. В. Стефаника, ф. 29, спр. 270, арк. 1 зв.

Отож, перша половина 1920-х років для науковців УСРР та Західної України ознаменувалась активізацією наукових контактів між ВУАН та НТШ, головну роль у якій відіграв М.Грушевський<sup>58</sup>. Проте співпраця М.Грушевського з Галичиною дуже часто наштовхувалась на невдоволення керівництва ВУАН – віце-президента Академії С.Єфремова та секретаря А.Кримського, оскільки *“...управа Академії фактично цілком в руках Кримського і Єфремова, котрі у кожній справі, котру я порушую, шукають можливості не закладати мої пропозиції, а навпаки – обернути проти мого бажання...”*<sup>59</sup>. Хоча сам М.Грушевський до кінця не розумів в чому була причина такого ставлення: *“останніми часами Кримський щось взяв курс неприхильний Галичанам, не знаю, що під тим єсть”*<sup>60</sup>. З цього приводу навіть у одному з номерів львівської газети “Діло” появилась стаття, у якій галицькі наукові кола звинувачували керівництво ВУАН у недостатньому залученні до постійної роботи в Академії науковців із Галичини<sup>61</sup>.

Реалізації творчих задумів М.Грушевському дошкуляла і бюрократія. З цього приводу український історик навіть жалівся К. Студинському: *“...не маю якогось постійного зв'язку з Львовом. Здається поштова конвенція між Польщею і Україною ще й досі не ввійшла в силу?! Коли б уже було можна нормально переписуватись і дістати книги поштою! А то нині легше з Америки щось дістати ніж з Галичини”*<sup>62</sup>. Водночас із Радянської України *“за кордон обставляється все новими труднощами переселанне грошей, так що годі їх подолати такому, як я...”*<sup>63</sup>. Звичайно ж за таких обставин було важко фінансово підтримувати галицьких науковців, в тому числі і М. Возняка. *“Дуже мені жалко, що не міг Вам післати грошей. От уже більше як місяць Академія чекає на ліцензію на висилку валюти за кордон, а приватна висилка така трудна, що не маю сумління посилати котрогось співробітника стояти в черзі з ночі на морозі щоб мати змогу післати 50 дол.”*<sup>64</sup>, – писав М. Грушевський до М. Возняка.

Та все ж незважаючи на перепони, київський академік шукав різні шляхи аби не втрачати зв'язків із галичанами і *“рішив поспробувати неофіційно: доручив секретареві археографічної комісії Іванцеві (се швагер Кримського, якого я застав на сій посаді, він розуміється вірно служить йому, але бодай про око мусить робити нібито так як я скажу як голова*

<sup>58</sup> Кравець, “Відносини між Науковим Товариством імені Тараса Шевченка та Всеукраїнською Академією Наук,” 42–48; Андрій Кліш, “Публіцистична та редакторсько-видавнича діяльність Кирила Судинського,” *Вісник Львівського університету. Серія книгознавство* 2 (2007): 230–237.

<sup>59</sup> ЛННБ ім. В. Стефаника, ф. 29, спр. 270, арк. 20.

<sup>60</sup> *Листи М. Грушевського до К. Студинського*, 167.

<sup>61</sup> Кирило Студинський, “За Українську Академію наук,” *Діло*, 3 травня 1928.

<sup>62</sup> *Листи М. Грушевського до К. Студинського*, 159.

<sup>63</sup> ЛННБ ім. В. Стефаника, ф. 29, спр. 270, арк. 27.

<sup>64</sup> Там само, арк. 18

археографічної комісії), щоб посилав Вам шпальти від себе...”<sup>65</sup>. Саме завдяки особистому знайомству М.Грушевського з галицькими науковцями, зокрема із М.Возняком, “устанавлиється такий гарний науковий контакт між Академією і Науковим Товариством Шевченка”<sup>66</sup>. Аналізуючи співпрацю НТШ та ВУАН, дослідник Л.Винар, констатував, що цей період був “ренесансом української науки, яка розвивалась під проводом М.Грушевського і мала безпосередній вплив на діяльність НТШ... М.Грушевський притягнув до праці в Академії майже всіх визначних українських вчених Галичини...”<sup>67</sup>.

Та співпраця між обома вченими довго не тривала, оскільки починаючи з кінця 20-х років XX ст. в Радянській Україні зміцнювався тоталітарний режим і набирали оберти репресії: розстріли, штучний голодомор 1932 – 1933 років, депортації. Все це бурхливо обговорювалось на шпальтах західноукраїнської преси, особливо в газеті “Діло”<sup>68</sup>. До прикладу, в одному з номерів “Діла” зазначалось: “переслідування зверненні не тільки проти безпартійних ..., але й проти партійних..., проти тих рядових чорних робітників ... по всій Україні...”<sup>69</sup>. Звичайно ж це привело до погіршення відносин галицьких науковців з деякими членами ВУАН. Разом з тим Політбюро УСРР також “не обминуло своєю увагою” і галицьких академіків, яким на початку 1930 року закидало, що вони досить легко погодились із заборонаю польської влади радянофільської преси і, що така позиція не є виявом “справжніх друзів Радянської України”<sup>70</sup>. Проте, відчуваючи тиск з боку радянських органів влади через Академію, галицькі вчені все ж таки не могли спокійно спостерігати за репресіями та голодомором, а тому на знак протесту “академіки, саме К. Студинський, Ф. Колесса, В. Щурат і М. Возняк переслали на руки консуля заяву, що зрікаються почесей академіків”<sup>71</sup>. У відповідь у вересні 1933 року апарат культпропвідділу ЦК КП(б)У підготував проект постанови РНК УСРР та ЦК КП(б)У “Про стан і роботу Всеукраїнської Академії наук”<sup>72</sup>, у якій пропонувалось

<sup>65</sup> ЛННБ ім. В. Стефаника, ф. 29, спр. 270, арк. 20.

<sup>66</sup> Цит. за: Савенко, “Співпраця Наукового Товариства ім. Т. Шевченка з Всеукраїнською Академією Наук,” 86.

<sup>67</sup> Любомир Винар, *Михайло Грушевський і Наукове товариство ім. Шевченка 1892–1934* (Нью-Йорк, Дрогобич, Львів: Українське Історичне товариство, 2006), 73.

<sup>68</sup> *Діло*, 26 січня 1933; *Діло*, 5 травня 1933; *Діло*, 18 червня 1933; *Діло*, 22 червня 1933; *Діло*, 30 червня 1933.

<sup>69</sup> “Репресії проти галичан в УСРР: Віймки з приватного листа,” *Діло*, 26 червня 1927.

<sup>70</sup> “Витяг з протоколу засідання Політбюро ЦК КП(б)У про організацію в пресі кампанії проти академіків ВУАН,” *Історія Національної Академії Наук України, 1929–1933: документи і матеріали* (Київ: НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, 1998), 46; Рубльов, *Західноукраїнська інтелігенція у загально-національних політичних та культурних процесах*, 507.

<sup>71</sup> “Похорон М. Стронського,” *Діло*, 7 серпня 1933.

<sup>72</sup> “Проект постанови РНК УСРР та ЦК КП(б)У “Про стан і роботу Всеукраїнської Академії наук,” *Історія Національної Академії Наук України, 1929–1933: документи і матеріали* (Київ: НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, 1998), 294.

позбавити галицьких науковців звання академіків. А вже у жовтні галицьких членів виключили з ВУАН за те, що вони “запродались польським окупантам та, ховаючись за брехливі декларації про інтереси української культури, скерували свою діяльність на відрив Радянської України від СРСР і перетворення її на буржуазну республіку, колонію імперіалістичних держав”<sup>73</sup>. У радянській пресі це виключення мотивувалося так: галицьких членів Академії наук, в тому числі М.Возняка, виключено “як ворогів трудящих мас України”<sup>74</sup>. Натомість львівська преса повідомляла, що “вістка, що галицьких вчених виключили з УАН, не здивувала, мабуть, нікого, хто придивлявся політичним подіям на Радянській Україні за останні роки...”<sup>75</sup>, а разом з тим констатувала, що це рішення “формально перериває останню нитку культурних зв’язків з Галичиною...”<sup>76</sup>. Правда, М.Вознякові було повернуто звання академіка АН УРСР ще до війни у 1939 році<sup>77</sup>, але знову ж таки із політичною окрасою (перші більшовики прийшовши на західноукраїнські землі у 1939 році хотіли показати як вони “цінять” українських науковців).

Репресії, що набирали обертів в Радянському Союзі, торкнулися і Академії Наук, де зазнали гонінь науковці, які розпочинали свій науковий шлях ще до встановлення більшовицької влади. Радянськими спецслужбами були сфабриковані так звані справи СВУ, УНЦ. До останньої відносили і М.Грушевського, якого було звільнено з роботи і викликано до Москви. А вже у 1934 році при загадкових обставинах у Кисловодську<sup>78</sup> він “закінчив своє життя...”<sup>79</sup>. Смерть відомого історика викликала “сумну вістку” у Галичині, що “докотилася з Москви до Львова...”<sup>80</sup>. Наукові установи Львова організовували жалобні зібрання<sup>81</sup>, а на сторінках львівської газети “Батьківщина” можна було прочитати, що “кожна місцевість повинна вшанувати пам’ять

<sup>73</sup> “Проект постанови РНК УСРР про виключення зі складу дійсних членів ВУАН М. Возняка, Ф. Колессу, К. Студинського та В. Щурата,” *Історія Національної Академії Наук України, 1929–1933: документи і матеріали* (Київ: НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, 1998), 297.

<sup>74</sup> Рубльов, *Західноукраїнська інтелігенція у загально-національних політичних та культурних процесах*, 539.

<sup>75</sup> “Галицькі вчені виключені з Академії Наук,” *Діло*, 15 жовтня 1933.

<sup>76</sup> Там само.

<sup>77</sup> АН УРСР. Листи до Возняка Михайла Степановича, ЛННБ ім. В. Стефаника, ф. 29, спр. 528, арк. 13.

<sup>78</sup> Оксана Юркова, “Загадка дати смерті Михайла Грушевського,” *Українська історична правда*, 24 листопада 2014, доступ отримано 5 листопада 2016, <http://www.istpravda.com.ua/research/2014/11/24/145966>.

<sup>79</sup> “Михайло Грушевський,” *Діло*, 28 листопада 1934.

<sup>80</sup> Там само.

<sup>81</sup> Ярослав Серкіз, “Вшанування пам’яті М. Грушевського галицькою пресою (1934–1935 рр.),” *Українська періодика: Історія і сучасність: Доповіді та повідомлення другої Всеукраїнської науково-теоретичної конференції 21–22 грудня 1994 р.* (Львів, Житомир, 1994), 120–121; Віталій Тельвак, “Михайло Грушевський в меморіальних практиках західноукраїнської громади в 1934–1935 рр.,” *Дрогобицький краєзнавчий збірник* 14–15 (2011): 286–294.

*М. Грушевського академією і підчас неї одномінутою мовчанкою. Де нема кому виголосити реферату, треба бодай відчитати статтю з котроїсь української газети”*<sup>82</sup>.

Співпраця між обома вченими у міжвоєнний період, обернулася і для М.Возняка в пізнішому часі у цькуванні з боку радянської влади, яка звинувачувала академіка у зв'язках зі школою Грушевського. Особливо найбільшого розмаху набула критика радянськими органами влади галицького науковця після 1946 року, коли у “Вільній Україні” з'явилася стаття В. Горбатюка “Викорінімо залишки буржуазно-націоналістичних концепцій Грушевського і його “школи”<sup>83</sup>. У ній автор піддав нищівній критиці оцінку М. Возняком ролі та значення НТШ в історії України, вказуючи, що *“перед багатолюдною аудиторією академік... вихваляв відомого українського буржуазного діяча Ол. Кониського і М. Грушевського. Він не знайшов за потрібне викривати їхні реакційні націоналістичні германофільські ідеї і їхню антинародну діяльність”*<sup>84</sup>. Цього ж року виходить ще одна стаття у Вільній Україні “До кінця викорчувати буржуазно-націоналістичні погляди в питаннях історії та літератури України”, автором якої був М. Бажан, де стверджувалось, що “Історія української літератури” М. Возняка *“так само побудована за історичною схемою М. Грушевського”*<sup>85</sup> [хоча насправді “Історія української літератури” М. Возняка була написана швидше, ніж аналогічна праця М. Грушевського].

Проте, незважаючи на постійні звинувачення М.Возняка у зв'язках зі школою Грушевського, академік *“не боявся зацитувати Грушевського у радянський післявоєнний час”*<sup>86</sup>, а серед співробітників філії АН намагався довести перевагу праць українського історика над сучасними радянськими вченими: *“Грушевського критикують різні неукі, а самі цілі сторінки у нього переписували. Грушевський був вченим і для того, щоб його критикувати, треба самому піднятися на ту висоту, на якій був Грушевський. Він зробив для України більше користі, чим всі його критики разом взяті...”*<sup>87</sup>. А на одному із засідань АН УРСР, за словами співробітника МБД, у своїй доповіді М. Возняк возвеличив українського “буржуазно-націоналістичного” історика М. Грушевського назвавши його *“єдиним вченим слов'янського народу”*<sup>88</sup>.

<sup>82</sup> “По смерті Мих. Грушевського,” *Батьківщина* 7 (1934).

<sup>83</sup> Володимир Горбатюк, “Викорінімо залишки буржуазно-націоналістичних концепцій Грушевського і його “школи”,” *Вільна Україна*, 4 серпня 1946.

<sup>84</sup> Стенограма і матеріали к протоколу собрания обласного партійного актива, Державний архів Львівської області (далі – ДАЛО), ф. 3 (Львівський обком Компартії України), оп. 2, спр. 69, арк. 78.

<sup>85</sup> Микола Бажан, “До кінця викорчувати буржуазно-націоналістичні погляди в питаннях історії та літератури України,” *Вільна Україна*, 29 листопада 1946.

<sup>86</sup> Денисюк, “Академік з легенди,” 409.

<sup>87</sup> Цит. за: Олександр Ішук і Наталія Ніколаєва, *Реакція львівської інтелігенції на розгром історичної школи Михайла Грушевського у 1946 році* (Київ: Видавництво, 2007), 9.

<sup>88</sup> Там само, 9.

Пам'ятаючи добро відомого київського академіка, Михайло Степанович, не залишився в боргу. У скрутні часи, що наступили для дружини українського історика після його знищення, М.Возняк передав гроші його вдові у Київ<sup>89</sup>, де вона проживала у дуже важких матеріальних умовах<sup>90</sup>, викупивши книгозбірню українського історика. Слід зазначити, що ця інформація не могла безслідно пройти повз радянських спецслужб. Був зроблений донос у партійні органи Львова на поведінку академіка, який, підтримав своїм вчинком дружину М. Грушевського, і тим самим *“скомпрометував звання радянського вченого”*. 6 вересня 1946 року вчинок М.Возняка розглядався навіть на пленумі Львівського міському КП(б)У<sup>91</sup>. Звичайно ж, для галицького академіка це було ризикованим, однак він свідомо пішов на такий крок, залишаючись вірним пам'яті М. Грушевського, з яким його пов'язували тісні не тільки наукові, але й чисто людські взаємини.

Окрім того, М.Возняк мав на думці видати твори відомого історика, зокрема це мало бути видання *“Юнацькі писання Михайла Грушевського”*<sup>92</sup> у двох томах<sup>93</sup>. Редагуючи це видання, М.Возняк написав до нього передмову<sup>94</sup>. До першого тому мали ввійти оповідання *“Німий свідок”*<sup>95</sup>, *“Остання кутя (Різдвяна мрія)”*<sup>96</sup>, *“Унтерахіцер Трохим Скавучок”*<sup>97</sup>, *“Бех-аль-Джугур”*<sup>98</sup>, *“Св. Петро у тюрмі”*<sup>99</sup>, до другого тому – повість *“Чужі й свої”*<sup>100</sup>.

Окрім наукових відносин, між обома українськими вченими існували й чисто людські взаємини, навіть в деякій мірі дружні, характер яких дуже добре резюмував М.Гнатюк: *“Стосунки двох великих діячів української науки й культури Михайла Грушевського та Михайла Возняка – одна із світлих сторінок в історії України першої третини ХХ століття. Ці відносини – приклад того, з якою великою шаною ставився всесвітньовідомий учений до свого молодшого колеги-літературо знавця”*<sup>101</sup>. Незважаючи і на добрі

<sup>89</sup> Роман Дзюбан, *“Історія Львівської бібліотеки Михайла Грушевського за документальними джерелами,”* *Записки Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника* 6 (2004): 100.

<sup>90</sup> *Листи Юрія Меженка до львів'ян (1923–1969)*, упоряд. Марія Вальо (Львів: ЛНБ ім. В. Стефаника, 2002), 313.

<sup>91</sup> *Культурне життя в Україні: Західні землі: документи і матеріали* (Київ: Наукова думка, 1995), т. 1, 343.

<sup>92</sup> Михайло Грушевський, *“Юнацькі писання”* – оповідання та повість, ЛННБ ім. В. Стефаника, ф. 29, спр. 753, 246 арк.

<sup>93</sup> Галина Бурлака, *“Письменницька спадщина Михайла Грушевського,”* *Михайло Грушевський, Твори: у 50 томах* (Львів: Світ, 2011), т. 12, 5–21.

<sup>94</sup> ЛННБ ім. В. Стефаника, ф. 29, спр. 753, арк. 1–20.

<sup>95</sup> Там само, арк. 24–39.

<sup>96</sup> Там само, арк. 40–55.

<sup>97</sup> Там само, арк. 56–75.

<sup>98</sup> Там само, арк. 76–90.

<sup>99</sup> Там само, арк. 91–119.

<sup>100</sup> Там само, арк. 121–246.

<sup>101</sup> Гнатюк, *“Листи Михайла Грушевського до Михайла Павлика,”* 126.

сторони, і на негаразди (як правило виникають у взаєминах будь-яких людей), обидва академіки ставились одне до одного з великою пошаною та взаєморозумінням. Саме М.Грушевський став ініціатором і меценатом франкознавчих досліджень М.Возняка. Водночас працюючи уже в радянський час, Михайло Степанович завжди орієнтувався на українського історика і вважав, що навіть в умовах тоталітарної системи *“можна і треба щось робити для українства”*.

Підсумовуючи усе сказане вище, можна стверджувати, що співпраця М. Грушевського і М. Возняка була вигідна обом науковцям: перший отримував архівні джерела та матеріали щодо суспільно-політичного життя Галичини XIX–XX ст., що зберігалися у Львові, знавцем яких був М.Возняк; другий у цей період перебував “на утриманні” у М. Грушевського. Разом з тим фінансова підтримка від М.Грушевського, давала можливість М.Возняку не працювати в польських державних установах, а також матеріально не залежати і від українських громадських організацій та політичних партій Східної Галичини міжвоєнного періоду.

**MYKHAILO HRUSHEVSKYI AND MYKHAILO VOZNIAK:  
RELATIONSHIP BETWEEN TWO SCIENTISTS  
DURING THE INTERWAR PERIOD  
(ON THE BASIS OF EPISTOLARY LEGACY)**

Lesya KLEBAN

Ivan Franko National University of Lviv

Archeological Museum

1 Universytetska str., 79000 Lviv, Ukraine

The main thesis of article is the characterization of the relations between Kyiv scientists, Ukrainian historian Mykhailo Serhiyovych Hrushevskiy and Galician Mykhailo Stepanovych Vozniak, famous literary and founder of Frankos' studies on the basis of correspondence between famous Ukrainian scientists and socio-political leader M.Hrushevskiy, M.Vozniak, K.Studynskiy, F.Kolessa, etc. Part of this correspondence is saved in the department of manuscripts of Vasyl Stefanuka Lviv National Scientist Library of Ukraine and other part of this correspondence was published. Particular attention is paid to the epistolary heritage of both academics based on which one can better understand their scientific, social activities and also purely human relations, that were held in the vortex of variety of events. Thus, this is the main idea of the article.

The connection between scientists of the Soviet Ukraine and Eastern Galicia, particularly between All-Ukrainian Academy of Science and Shevchenko Scientific Society during the interwar period are analyzed on the basis of relationship of both scientists. The attitude and reaction of Galicians to the events that occurred in the Soviet Ukraine in the 30 years of the XXth centuries are shown.

Mykhailo Hrushevskiy and Mykhailo Vozniak belonged to the leading Ukrainian scientists of the first half of the XXth centuries. Expressive state position made them inaccessible to the general public in Soviet times, and most of their scientific work because of ideological stamps were banned. Only the restoration of Ukrainian statehood in 1991 allowed modern scientists continue the research of a number

of important problems of Ukrainian history and in particular, to revalue the achievements of unfairly forgotten scientific and public political activists, to which both outstanding scientists should be include.

However, despite a huge amount of literature in modern Ukrainian historiography, which concerns the scientific and public political activities of Grushevkyi and Vozniak, it is still remains the subject to pay attention to, especially epistolary heritage of both outstanding Ukrainian scientists. Exactly it is an invaluable source to the reproduction of not only the life and creative way of academicians, but also a number of events that happened in the scientific, cultural and political spheres of both parts during the interwar Ukraine.

Based on what is said in the article, it can be stated that besides scientific relations between the both Ukrainian academics existed purely human relationship, even to some extent friendly one. Despite their good relations and adversity, both of scientists still treated each other with great respect and understanding. Exactly M.Hrushevskyi became initiator and patronage of Frankos' studies research of M.Vozniak. However, working already in Soviet times, M.Vozniak is always guided on the Ukrainian historian and consider, that even in a totalitarian system 'one can and should do something for Ukrainians.'

To sum it up, it can be affirmed that cooperation of Mykhailo Hrushevskyi and Mykhailo Vozniak was beneficial for both scientists: first one received the archival sources and materials on social and political life of Galicia of the XIX - XXth centuries, that were kept in Lviv, the expert of which was M.Vozniak, the second one, during this period was supported by M.Hrushevskyi. However, the financial support from M. Grushevkyi, enabled M. Vozniak not to work for the Polish state institutions, and also not to depend materially on Ukrainian public organizations and political parties of Eastern Galicia during the interwar period.

*Key words:* M. Hrushevskyi, M. Vozniak, All-Ukrainian Academy of Sciences, Shevchenko Scientific Society, Polish state, Soviet power, interwar period.

## REFERENCES

1. Autobiography him and personal sheet account of shots. 1939, 1940 Lviv National Science Library named after V. Stefanyk NAN Ukraine (further-LNNB V. Stefanyk), Fund.29 (M. Voznyak), Series 1, 14 Files. (in Ukrainian)
2. AN YRCR. Leters to Wozniak Michael Stepanovych, LNNB V. Stefanyk, Fund..29, Series 528, Files.(in Ukrainian)
3. Mykola Bazhan , "By the end of the uproot bourgeois-nationalist views in matters of history and literature of Ukraine", *Vilna Ukraina*, 29 November 1946. (in Ukrainian)
4. Galina Burlaka, "Writer legacy Mykhailo Hrushevsky", y *Hrushevsky M. Tvory: v 50 t. T. 12: Poeziya (1882 – 1903). Proza, dramatychni tvory, pereklady (1883–1886)*, edited by Galina Burlaka, (Lviv, 2011), 5–21 (in Ukrainian)
5. Maria Valle, "Universum bibliographic heritage of Ivan Franko", *Zapysky NTSH*, T. CCLVII, (2009): 94–132. (in Ukrainian)
6. Michael Vozniak, *Life and significance Ivan Franko*, (Lviv: NTSH, 1913), 40 s. (in Ukrainian)
7. Michael Vozniak, *Old Ukrainian authorship*, (Lviv: NTSH, 1922 ), 68 s. (in Ukrainian)
8. Michael Vozniak, "Journal plans Franko in 1881–1886", *Ukraina*, Kn.3, (Kiev, 1927): 17–88. (in Ukrainian)
9. Michael Vozniak, "Ivan Franko in the time of radicalism", *Ukraina*, Kn. 6, (Kiev, 1926): 115–163. (in Ukrainian)
10. Lubomir Vynar, *Mykhailo Hrushevsky and Scientific Society. Shevchenko 1892–1934*, (New York, Drohobych, Lviv, 2006) (in Ukrainian)
11. "Galician scientists excluded from the Academy of Sciences", *Dilo* , 15 October 1933. (in Ukrainian)



35. Ksenia Kolessa, “The mutual correspondence Kolessa Filaret and Mykhailo Hrushevsky”, *Zapysky Naukovogo tovarystva imeni Shevchenka*, 230: Pratsi Sektzii etnografii and folklorystuky, (1995): (in Ukrainian)
36. Valery Korniychuk, “M. Vozniak in the circle of scientific interests of Ivan Franko”, *Akademik M. Voznyak i rozvytok ukrainskoi natsionalnoi kultury. Naukovi chytannya. Tezy*, (Lviv, 20 March 1990 w.) (in Ukrainian)
37. Cultural life in Ukraine: Western land, documents and materials, edited by Yurii Slyvka, T. 1: 1939–1953, (Kiev: Naukova dumka, 1995), 747 s. (in Ukrainian)
38. Letters Mykhailo Hrushevsky to K. Studynskoho (1894–1932), edited by Galina Svarnyk, (Lviv, New York: Vydavnytstvo M. P. Kots, 1998): 266 s. (in Ukrainian)
39. *Letters Yuriy Mezhenko to Lvivites (1923–1969)*, edited by Maria Valle, (Lviv: LNB im. V. Stefanyka, 2002), (in Ukrainian)
40. “Mykhailo Hrushevsky”, *Dilo*, 28 November 1934. (in Ukrainian)
41. Tatiana Papakin, “Commission studies the history of Western Ukraine Ukrainian Academy of Sciences scientific and bibliographic heritage (1925–1933)”, *Bibliografichny visnyk*, № 3, (2001). (in Ukrainian)
42. “The funeral M. Stronskoho”, *Dilo*, 7 August 1933. (in Ukrainian)
43. “After the death of Michael Hrushevsky”, *Batkivschyna*, no. 7, 1934. (in Ukrainian)
44. “Repression against the Galicians in the YCRR: The notch with of the private letter”, *Dilo*, 26 June 1927. (in Ukrainian)
45. Oleksandr Rublev, *Zakhidnoukrainska inteligentsiya u zagalnonatsionalnykh politychnykh ta kulturnykh protsesakh (1914–1939)*, (Kiev: Instytut istori Ukrainy NAN Ukrainy, 2004), 648 s. (in Ukrainian)
46. Tatyana Savenko, “Cooperation of Scientific Society named after Shevchenko with Ukrainian Academy of Sciences”, *Gileya: naukovy visnyk*, no. 102, (2015): 85–90. (in Ukrainian)
47. Yaroslav Serkiz, “Honoring the memory Mykhailo Hrushevsky Galician press (1934–1935 rr.)”, *Ukrainska periodyka: Istoriya I suchasnist: Dopovidi ta povidomlinnya drugoi Vseukrainskoi naukovo-teoretychnoi konferencii 21–22 desember 1994*. (Lviv; Zhytomyr, 1994), 120–121. (in Ukrainian)
48. The transcript of and materials for the minutes of the meeting of regional of party activists, State Archive of Lviv Oblast (further – DALO), F. 3 (Lviv oblast committee of the Communist Party of Ukraine), Series 69, Files. (in Ukrainian)
49. Cyril Studynskiy, Letters to Wozniak Michael Stepanovych, LNNB V. Stefanyk, F. 29, Series 471, 12 Files. (in Ukrainian)
50. Vitaly Telvak, “Mykhailo Hrushevsky in memorial practices Western the community in 1934–1935 rr.”, *Drohobytzky kraishnavchy zbirnyk*, no. 14–15, (2011): 286–294. (in Ukrainian)
51. Characteristics of to the head of the Ukrainian literature department at the Institute of Social Sciences AN YSSR, full member of the AN YSSR, Institute of Ukrainian Studies named after I. Krypiakevycha NAN Ukraine, F. 3 (Personal affairs ak. M. Vozniak), Series 80, Files. (in Ukrainian)
52. Shimonovic Ioanykiy, Letters to Wozniak Michael Stepanovych, LNNB V. Stefanyk, F. 29, Series 508, 7 Files. (in Ukrainian)

53. Oksana Yurkova, “Riddle date of death of Mykhailo Hrushevsky”, *Ukrainska istorychna Pravda*, 24 November 2014, access is granted 5 November 2016, <http://www.istpravda.com.ua/research/2014/11/24/145966> (in Ukrainian)

Стаття надійшла до редколегії 28 січня 2016 р.

Прийнята до друку